

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXII

Yayın Komisyonu:

Prof. Dr. Necati ÖNER (*Dekan*)
Prof. Dr. Hüseyin YURDAYDIN
Prof. Dr. İbrahim A. ÇUBUKÇU
Prof. Dr. Talat KOÇYİĞİT
Doç. Dr. Gültekin ORANSAY
Doç. Dr. Esat COŞAN

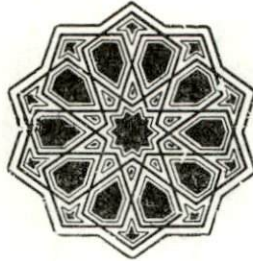
Makalelerin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlarına aittir.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXII

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
YARATIMDA YILDA BİR ÇIKARILIR

ÇİFT / XVII

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ-ANKARA.1978

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Prof. Dr. Şakir BERKİ, <i>İslâm Hukuku Miras Sistemi ile Medeni Kanunun Miras Sistemi Arasındaki Farklar</i>	1
Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU, <i>Tefsir'de Atâ b. Ebî Rabâh ve İbn Abbâs'dan rivayet ettiği Garibü'l-Kur'anı</i>	17
Prof. Dr. Neşet ÇAĞATAY, <i>Eski Çağlardan bu yana zaman ölçümü ve takvim</i>	105
Prof. Dr. İbrahim Agâh ÇUBUKÇU, <i>Zamanımızda Ege Alevileri</i>	139
Prof. Dr. İbrahim Agâh ÇUBUKÇU, <i>İslâm'da Terbiyenin Önemi</i> ..	151
Prof. Dr. Cavit SUNAR, <i>Beynimizin Ruhsal Mu'cizeleri</i>	157
J. Heywood THOMAS, <i>Paul Tillich, Çeviren : Doç. Dr. Mehmet DAĞ</i>	201
Doç. Dr. Ethem Ruhi FIĞLALI, <i>Hariciliğin Doğuşu ve Fırkalara Ayrılışı</i>	245
Doç. Dr. Gültekin ORANSAY, <i>Türkiye'de Defter ve Dergi Biçiminde Fasl Yayınları</i>	277
Edward D. VOGT, <i>Din Sosyolojisi Araştırmalarında Objektiflik, Çeviren: Dr. M. Rami AYAS</i>	297
Dr. Mehmet AYDIN, <i>Gazâlî'nin "Kubb" Nazariyesinde "Allahın Sıfatlarının" Anlam ve Önemi</i>	307
Antoine VERGOTE, <i>Çocukta Din, Çeviren : Erdoğan FIRAT</i> .	315
Dr. Abdülkadir ŞENER, <i>İslâm Hukukunda Hacr</i>	331
İhsan TURGUT, <i>Platon'da Bilgi Türleri</i>	349
Dr. Günay TÜMER, <i>Bîrânî'nin Türkoloji ile İlgili Olarak Verdiği Bilgiler</i>	361
Dr. Ahmet UĞUR, <i>Selim - Nâmeler</i>	367

KİTAP TANITMA VE TENKİTLER

Doç. Dr. Gültekin ORANSAY, <i>Mevlevî Ayinleri</i>	381
Dr. Mustafa FAYDA, <i>Kitabu'l - Marife ve 't-Tarih</i>	383
Dr. Mustafa FAYDA, <i>el-Ahbaru'l - Muvaffakiyyat</i>	385
Dr. Mustafa FAYDA, <i>Fıkhü'l - Mulûk ve Miftahu'r - Ritâc el - Mur - sad alâ - Hızaneti Kitâbi'l - Harac</i>	389
Dr. İsmet KAYAOĞLU, <i>Kur'anda Tababet</i>	393
Dr. Günay TÜMER, <i>Bir Türkçe Kasas-ı Enbiyâ</i>	397

BİR TÜRKÇE KASAS-I ENBİYÂ

Dr. Günay TÜMER

Doçentlik tezi olarak seçtiğimiz Hz. Meryem'le ilgili konu üzerinde araştırmalarımızı sürdürürken H. 831 (M. 1428) tarihinde yazılmış Türkçe bir Kasas-ı Enbiyâ dikkatimizi çekti. Kastamonu İl Kütüphanesinin yazma eserler bölümündeki bu eski yazmanın mütercim ya da müellifini tesbit için yine aynı kütüphanedeki Arapça Kasas-ı'l-Enbiyâ nüshalarına başvurmuşsak da bir sonuca ulaşamadık. Ahmed Cevdet Paşa'nın "*Kıssa-ı Enbiya*" adlı eseri bizi bu şekilde okumaya alıştırmışken bütün eski nüshalarda kelimenin "kasas" şeklinde geçmesi "kıssadan hisse alma"yı seven bizler için bir yadırgama konusu olduğundan önce "kasas" kelimesi üzerinde duracağız.

Bu kelime, Arap gramerinde "kassa-yakussu" fiilinden masdar olarak gelmektedir. Şu anlamları ihtiva eder: anlatma, haber verme, bildirme, hikâye etme; bir şeyin izini takip ederek arkasına düşme, takibe şayan bir haber nakil ve hikâye etme, (masdar bima'na'l-mef'ûl) maksus ya da kıssa-kıyas.

"Kıyas" kelimesi, kıssa'nın çoğuludur; Kur'an-ı Kerim'de geçmemektedir; "kasas" kelimesinin ihtiva ettiği geniş anlamlara sahip değildir. Kasas, Kur'an-ı Kerim'de beş yerde geçer ve bir sûrenin de ismidir.¹ Kasas, sadece hikâye etmek değil; bir kimseye veya bir şeye dair hadiseleri adım adım takip etmek, olduğu gibi, noktası noktasına hikâye etmek, nakletmektir².

Bu kısa açıklamadan da anlaşılmaktadır ki Kasas-ı Enbiyâ (ya da Arapça nüshalardaki gibi Kasas-ı'l-Enbiyâ), bir nevi peygamberler

1 III, 55; VII, 175; XII, 3, III; XXVII, 25; XXVIII. sûrenin ismi. (Yusuf Sûresindeki "Absene'l-kasas" ibaresinin kasas kelimesinin alışkanlıkla kıyas şeklinde alınışına örnek olarak bkz. Meydan Larousse, VII/265).

2 Bkz. İslâm Ans., Kıssa Mad., VI/771 vd., İst. 1968; Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, -Türkçe Tefsir-, IV/2846, İst. 1960.

tarihidir. Bu isim altındaki kitaplarda umumiyetle yaratılış ve Hz. Âdem'den peygamberlik müessesesinin son buluşuna kadar Hz. Muhammed de dahil Kur'an-ı Kerim ve Hıristiyan Kitab-ı Mukaddesinde zikri geçen peygamberlerin kıssaları, hayatları, mücadeleleri vb. anlatılmaktadır. Bu kitaplar, bazan belirli bir peygamberden başlayıp belirli bir olayla da son bulabilir. Meselâ Muhammed b. Yusuf el-Kerekî tarafından Arapça olarak 741/1340-1341 de yazılıp Mehmed b. Yusuf b. Mustafa el-Çerkesî tarafından 1082/1671-1672 de Türkçe'ye çevirilen bir Kasas-ı Enbiyâ, Benî İsrail peygamberlerinden Yuşa'dan başlayıp Fil Vak'asına kadarki peygamber kıssalarını ihtiva etmektedir³.

Kasas-ı Enbiyâ'larda verilen bilgilerin tefsir ve İslâm tarihi, tarihle ilgili kitaplarda, hadis şerhlerinde de bulunduğu görülmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim ve hadislerde zikri geçen peygamberlerle ilgili bilgiler doğrudan doğruya Âyetler ve hadisler verilerek sunulmakta diğer bilgiler ise umumiyetle Vehb b. Münebbih ve Ka'bu'l-Ahbar'a dayandırılmaktadır. Bu bakımdan tefsir ve tarih kitaplarındaki İsrailiyat büyük çapta Kasas-ı Enbiya kitaplarında bir araya gelmiştir. Gerek Kasas-ı Enbiya, gerekse de tefsir ve tarih kitaplarında diğer dinlerle ilgili olarak verilen bilgilerin dinler tarihi bakımından tenkidini bir tarafa bırakırsak, Arapça, Farsça ya da Türkçe Kasas-ı Enbiya kitaplarının asırlarca halkın dinî menkabe, hikâye, destan ihtiyacını karşılamış olduğunu söyleyebiliriz.

Kâtip Çelebi, Kasas-ı Enbiya alanında eser veren bilginlerden bahsederken bu konunun ilki olarak Vehb b. Münebbih (Ö. 110/728)'i zikretmekte ise de bilebildiğimiz en eski Kasas-ı Enbiya müellifleri olan Sehl b. Abdullah et-Tüsterî (Ö. 283/896) ve Ebû Amr b. Ahmed b. Hâlid b. Yezîd el-Kurtubî el-Mâlikî (Ö. 322/934)⁴ ile aralarında bir fasıla mevcuttur⁵.

Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. b. Mutarrif el-Kinânî et-Tarafî (387-454/997-1052), Muhammed b. Abdulmelik el-Müsebbihî el-Harrânî (Ö. 420/1029), Ebu'l-Hasen er-Râvendî Saîd İbn Hibetillah, Ebu'l-Fazl Muhammed b. İdris el-Bidlisî er-Rûmî (Ö. 982/1574), Ab-

3 Bu konuda bkz. İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Kat. Shf. 343, İstanbul 1943. Eserin el-Kerekî'ye ait olup olmaması hususunda bkz. Dipnot 8.

4 İbnü'l-Cebbâb diye bilinir.

5 Bkz. Kâtip Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, II/1328 İstanbul 1972; Bağdathî İsmail Paşa, Keşfu'z-Zunûn Zeyli, II/228, İstanbul 1972; Broc. Gesc. der Ar. Lit. Suppl. I/593.

dullah b. Muhammed Rıdâ el-Huseynî⁶ gibi Arapça Kasası'l-Enbiya yazan müellifler yanında Muhammed b. Hasen ed-Dandûrmî, İbrâhîm b. Halef en-Nisâbûrî gibi Farsça yazarlar varsa da, Brockelmann'ın ilk iki sırada zikredişindeki isabeti belirterek, diğer dillere en çok çevirilen ve yazma nüshaları dünya kütüphanelerine yayılmasından en fazla bilindiğine hükmedebileceğimiz, aynı zamanda ülkemizde de çok alâka görmüş olanlarının es-Saâlebî ve el-Kisâininki olduğunu söyleyebiliriz⁷.

Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî en-Nisâbûrî eş-Şâfiî (Ö. 427/1035)'nin yine el-Kisâi gibi Arapça yazdığı eserinin ismi "*Kitâbu Arâisi'l-Mecâlis fi Kasası'l-Enbiyâ*"dır. Muhammed b. Yusuf el-Çerkesî tarafından "*Nefâisu'l-Arâis ve Yevâkitu't-Ticân fi Kasası'l-Kur'ân*" adı altında Türkçe'ye çevirilmiş olduğunu Brockelmann zikreder⁸. Ancak hemen belirtmeliyiz ki onun zikretmediği Mûsâ b. Hacı Huseyn el-İznîkî'ye ait ayrı bir çeviriyi Süleymaniye Kütüphanesinde gördük. Es-Sa'lebî'nin eserinin Tatarcaya ve diğer Türk lehçelerine de çevirildiğini biliyoruz⁹.

Ebû Ca'fer Muhammed İbn Abdillâh el-Kisâi (H. V. asırda)'nin eserinin ismi "*Kitâbu Bed'ü'd-Dünyâ Ve Kasası'l-Enbiyâ*" olup Türkçe ve Farsça'ya çevirilmiştir. Süleymaniye Kütüphanesindeki bir Türkçe çevirisi Mustafa Efendi İbn Emirzâ el-Bolevî'ye ait olup yazmanın sonunda "1145 (1732) *de kitabet-i tercümesi*"nin bittiği zikredilmekte ve müellif hattı olduğu anlaşılmaktadır¹⁰.

6 Bkz. Keşfu'z-Zunûn, II/1328; Keşfu'z-Zunûn Zeyli, II/228; Gesc. der. Ar. Lit., Suppl. I/593, GAL. II/580.

7 Bkz. Gesc. der. Ar. Lit., Suppl. I/591-2; Keşfu'z-Zunûn, II/1328.

8 Yazımızın başlarında (Bkz. Dipnot 3) M.b. Yusuf'un çevirisini el-Kerekî'den göstermiştik. Brockelmann, bu Türkçe çeviriyi isminden de faydalanarak (İznîkî'yi zikretmeyerek) es-Sa'lebî'den yapılmış olarak göstermektedir. Ayrıca çeviri tarihini de Dipnot 3 de belirttiğimiz kaynağın verdiği tarihin (H. 1082) yakını olarak H. 1282 şeklinde zikretmektedir. Kasası'l-Enbiya müellifleri arasında el-Kerekî'nin ismini görmediğimizden Tarih-Coğ. Yazmaları Kataloğundaki bilginin bu Kasası'l-Enbiya'nın Arapça nüshasını yazan müstensihden zuhûlen verildiğini düşünmekteyse de yazmayı görüp inceleyemediğimizden bir sonuca ulaşamadık.

9 Bkz. Gesc. der. Ar. Lit. Suppl. I/592. Rabguzî'nin Çağatayca Kasası'l-Enbiya çevirisi için bkz. Ahmet Caferoğlu, Türk Dili Tarihi, shf. 89-93 (II. Baskı) İst. 1964; Rabguzî, Çağatayca K.E., Türk Dili ve Ed. Der. C. XI, Shf. 47-66.

10 Bkz. Suppl. I/591-2. Süleymaniye kütüphanesinde İznîkî ve Bolevî'nin yazmaları Kasası'l-Enbiya Tercümesi adı altında 297.9:94.35. Şazeli 126 ve 297.9:94.35. Hüseyin Paşa 444 de kayıtlıdır. (Günümüz "Kasası" yazarları için bkz. İ. Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, Ank. 76,173)

Ülkemizde Arapça olsun Türkçe olsun henüz incelenmemiş birçok Kasas-ı Enbiya nüshaları bulunmaktadır¹¹.

Bizim Kastamonu İl Kütüphanesinde tesbit ettiğimiz 831/1428 tarihli Kasas-ı Enbiya yazması Türkçe'dir, o günün Türkçesinin özelliklerini ihtiva etmekte oluşu bakımından Türk dili ve edebiyatı üzerinde çalışanlar için ayrı bir öneme sahiptir. 2827 numarada kayıtlı eserin hattı güzel bir nesihtir. Ölçüsü: 300X210 (metin), 400X320 (kitap) olup her sahifede 15 satır bulunmaktadır. Varak (yaprak) sayısı 340'dır¹². Yazma, meşin ciltli ve mikleplidir. Yazı harekeli olup belirli yerlerde kırmızı, onun dışında siyah mürekkep kullanılmıştır. Meselâ Âyetler ve orta bölüm başları kırmızı yazılmıştır. Metin içinde eksik varak yoktur. Cilt, herhalde ilk cildi olmalıdır. Cildin ön ve arka yüzlerinde boyuna beyzî çiçek motifli alanlar bulunmaktaysa da yıpranmıştır. İçindekiler listesinin ilk yaprağı yırtılmış, az bir kısmı kalmış, sonradan eksik kısım ilâve edilmiştir. Sahifeler belirtilerek kitabın muhteviyatı şöyle veriliyor:

“Kıssa-i Zekeriyâ Aleyhisselâm. Kıssa-i Yahyâ Aleyhisselâm. Kıssa-i İmrân, Meryem Atası. Kıssa-i Meryem, doğduğu, Aleyhisselâm. Kıssa-i Meryem, yüklü olduğu, Aleyhisselâm. Kıssa-i Meryem, İsâ(yı) doğurduğu, Aleyhisselâm. Kıssa-i İsâ Aleyhisselâm, ölü oğlanla ve Mısır kadisiyle. Kıssa-i İsâ'nın renkriz ile hikâyeti. Kıssa-i Nâbinâ ve Mübtelâ, İsa ile, Aleyhisselâm. Kıssa, havarilerin, İsâ ile, Aleyhisselâm. Kıssa, Yûnus havarinin, Radyallahu anh. Kıssa-i Matta, havari, Radyallahu anh. Kıssa, Saliha avratın kim hayız görmüştü. Kıssa, ekmeçler issinün kim İsâ ile yoldaşlar, Aleyhisselâm. Kıssa, gökden

11 Kastamonu İl Kütüphanesinde 2894 numarada kayıtlı istinsah tarihi 873/1468 olan bir El-Kisâi nüshası vardır. Nüsha sıhhatli, yazı güzeldir (Zahriyesinden el- Cenâb es-Seyfi b. İbrahim b. el-merhûm Demirbay tarafından yazıldığı anlaşılan bu nüshanın beraber ciltlendiği ikinci yazmanın sonunda İsmail b.İbrahim b.İsfendiyar tarafından vakfedildiği -H. 879 da-yazıldı.) Ayrı bir Kasasul-Enbiya nüshasının baş kısmı bulunmadığından kütüphaneye tesbiti yapılamamıştı, biz son sahifelerinden birisinde bir ketebe kaydına rastladık: “Ketebe hu... Muhammed b.Hibetullah...b.Muhammed b.el-Hasan el-Maarri el-Esnâvi.” (Hattından, cilt ve kağıdından çok eski bir nüsha olduğu anlaşılıyor. “Ketebe” kaydından müellif hattı olduğu kanaatindeyiz. Üzerinde ayrıca çalışmak gerekiyor). Kastamonu İl Kütüphanesindeki Kasasul-Enbiya ve Kasasul Kur'an nüshalarının kayıt numaraları: 2659, 2894, 3239 ve 1207/1 dir.

Muslihiddin Mustafa İbn Muhammed el-Lâdiki'ye ait Türkçe bir Kasas-ı Enbiya'nın mevcudiyetini de bu arada zikrederim.

(12 680 sahife.)

indiği İsa kavmine, Aleyhisselâm. Kıssa-i İsâ, göğe ağduğu, Aleyhisselâm. Kıssa, havarilerin ve Yahyâ peygamberi öldürdükleri. Kıssa, Şem'un bin Mesrûc'un ve ona belâlar erdiği. Kıssa-i ehl-i Mervan. Kıssa, Benî İsrâîl'de iki karyenin hikâyeti. Kıssa, Benî İsrâîl arasında hilâf düştüğü. Kıssa-i Cercis Aleyhisselâm. Kıssa-i Eshâbi'l-Uhdûd ve onların kerdleriyle;¹³ Kıssa, putperestlik âğâzı. Kıssa, âtesperestlik âğâzı. Kıssa-i âğâz-ı cuhûdân, cuhudluk âğâz olunduğu. Kıssa-i âğâz-ı tersâlik. Kıssa-i eshâbi'l-fil. Kıssa-i Muhammed Mustafa. Doğduğu, Aleyhisselâm. Kıssa-i Peygamber Aleyhisselâm, Hatice'yi alduğu, Kıssa-i hicret-i peygamber, Aleyhisselâm. Kıssa-i Bedr-i Kübrâ. Kıssa-i harb-i Uhud. Kıssa-i harb-i Hendek. Kıssa-i Benî Kureyza. Kıssa-i Bedr-i Sağır. Kıssa-i Resul, Mekke'ye vardığı ve feth-i Hayber. Kıssa-i Benî Nadîr. Kıssa-i feth-i Mekke. Kıssa-i emâret-i Ebûbekr. Kıssa-i ehl-i Rûm ve Pers. Kıssa, Pers ehlinin galebesi, Rum'a. Kıssa, Rum ehlinin galebesi, Pers ehline. Kıssa-i ehl-i tehavun. Kıssa-i harb-i Tebük. Kıssa-i kudûm-i Ca'fer Tayyar. Kıssa, münafıklar yalanı, Âişe'ye. Kıssa-i mi'râc-ı resul. Kıssa, peygamberin adları. Kıssa-i mu'cizât-ı resul. Kıssa-i Zeyneb, alduğu. Kıssa, peygamberin nesebi ve hulki ve zühdü. Kıssa-i vefât-ı peygamber. Kıssa-i Maaz, resul vefatında. Hilâfet-i Ebûbekr. Kıssa-i Müseylime-i Kezzab. Hilâfet-i Ömer. Hilâfet-i Osman. Hilâfet-i Ali. Fezail-i Ebûbekr ve Ömer ve Osman ve Ali. Fezail-i Ehl-i Beyt-i Peygamber. Kıssa-i velâyet-i Hasen ve Hu eyn. Hadîs-i Abbâs b. Abdulmuttalib. Hadîs-i maktel-i Huseyn b. Ali, Radıyallahu anhuma.”

Kitabın başında hamdele ve salveleden sonra şöyle bir açıklama yer alıyor:

“Bilgil kim bu kitab içinde peygamberler kıssası vardır. Ve Muhammed Mustafa gazâveti¹⁴ vardır. Ve dahî Emîru'l-Mu'minin Ebû bekr ve Ömer ve Osman ve Ali gazâveti¹⁵ vardır. Ve maktel-i Hasen ve Huseyn vardır. Rıdvanullahi aleyhim ecmaîn.”

Sonra “Kıssa-i Zekeriyâ Aleyhisselâm” diye ortada kırmızı mürekkeple yazılmış bir başlık altında metin başlıyor:

“Böyle eydür Ka'bu'l-Ahbâr kim Zekeriyâ Âzen oğliydi ve İmrân Mâyân oğliydi ve ikisi dahî Süleyman peygamber oğlanlarındandı,

13 Burada muhteviyat listesinin birinci sahifesi bitip ikinci sahifesi başlıyor.

14 gazevâti olmalı.

15 Bkz. Dipnot 14.

Aleyhimüsselâm. Ve onlar düğeli bir ihtiyar er oğlanlarındandı. Ger Benî İsrâîl'den kim ânun adı İsrâîl bin Hârûn îdî. Ve Zekeriyâ'nun avratının adı Yelsefe'îdî. İmran avratının adı Hanne'dî. Ve Zekeriyâ, durugiredî peygamberlik gelmezden öğdin. Ve Zekeriyâ bir er îdî kim dâim ibâdetten ve tesbîhden ve tehlîlden hâlî degulîdî. Ömrü uzunîdî. Şöyle kim eydürler: yüz onhîş yıl ömürîdî igen buzürgvar ve muslihîdî.

Kavluhû Taâlâ: (وزكريا إذ نادى ربه رب لا تدرنى فردا أنت خير الوارثين)

Ya'nî: Ve Zekeriyâ çûn nidâ itdî Hudâvendine kim: Ey Hudâvendî-men, koma beni تنها ve sen mîras ahcılar yekrekin. Ve eydürler kim anun rûzigârında Beytu'l-Makdis peygamberlerden hâliyîdî. Pes bir gün Zekeriyâ, ceddî Davud'un mihrabında تنها oturmuşîdî. Tesbîh ve tehlîl okurîdî. Olzamân Cebrail Aleyhisselâm ânun öğîne geldi ve âna selâm virdî. Zekeriyâ selâmunun cevâbın virdî...."

Metin aşağıdaki cümlelerle bitiyor:

"Ubeydullah laanehullah eyitdî: Eđer pîr degulmuşeydün şimdi buyurdum, pâre pâre cyleyelerdî, Velâkin ol ak sakalundan utanurum. Zeyd ağlayordu. Ubeydullah katından taşra gitdî. Ve ba'zı kavm didîler kim Yezîd eteğün ucunî Hüseyin'in dişî üstüne kodî ve eyitdî: Eyâ Ebâ Abdillâh (كنت حسن المضحك). Ya'nî: Ey abdullah, öldün sen, görklü güleceñ veyahud ey abdullah ki Huseyn'sin, öldün, sen eyü güleç dudaklu. Ve ba'zılar eydür: Yezîd, Ali'ye ve Huseyn'e buyurdu, minber üzerine kim la'net îdeler ve edügile. Ağzını ve dişini urdu. Ve bizimle âm bilmezüz. Bin ve yüzbin kez Tengri'nün la'neti üstüne olsun kim Emîru'l-Mü'minîn Osman'ı ve Emîri'l-Mü'minîn Ali ve Hasan'ı ve Hüseyin'i öldürdü ve anları öldürmeye rıza virdî ve dahî anların üstüne kim Peygamber'i sevmez ve dahî anların üstüne olsun kim anların hakkında yoz söz söyler."

Başlayış ve bitişini yukarıda aynen verdiğimiz yazmanın arka kapağa bakan son sahifesinde bütün sahifeyi kaplayacak büyüklükte ve kırmızı mürekkeple ferâğ kaydı şöyle veriliyor:

"Temme Kasasu'l-Enbiyâ Aleyhimüsselâm biavni'l-lâhi taâlâ ve hüsnî tevfikihî ve kad vakaa'l-ferâğu min tezhîbihî yevme's-sülüsâ min Recebi'l-Mürecebi fi seneti ihdâ ve selâsine ve semâniyete mieh. fi sene 831"

Ferağ kaydının altında 1188/1774 de vakfedildiğine dair bir vakıf kaydı var. (Zaten yazma Halidiye Dergâhına vakfedilmiş, mühürlü.)

Hernekadar yer yer bazen imlâ, bazen de hareke hatası, yazı değişikliği göze çarpmakta ise de yazma iyi bir kâğıt ve cilt malzemesi kullanıldığından günümüze kadar gelebilmiştir. Ancak müellif ya da mütercimini anlamamıza yardım edebilecek bir varakının yıpranıp belki yırtılıp sonradan yazılmış olması eser için bir şanssızlık teşkil etmektedir¹⁶ Yukarıda zikrettiğimiz ferağ kaydında bir te'lif, tercüme ya da istinsah tasrihati mevcut değildir. Muhteviyat listesinin ilk sahifesinin zayı olması ve eserin Hz. Zekerıyyâ'dan başlaması eksik bir nüshadan istinsah edildiğini akla getirmekte ise de yazımızın başlarında belirttiğimiz gibi Kasas-ı Enbiyâ'ların bâzen herhangi bir peygamberden başlayabilmesi ve yazmanın sonundaki ferağ kaydında istinsah tasrihati bulunmaması bu ihtimâli kuvvetli kılmamaktadır. Yazma sahifelerinde baştan sona bir eksiklik bulunmamaktadır. Yazmanın ferağ kaydındaki "*Ve kad vakaa'l-ferâğu min tezhîbihî*" şeklinde daha aşağıda verilen 831 Hicrî tarihinde eserin tezhîbinden fâriğ olduğunun belirtilmesi, bizi "tezhîb" kelimesinin anlamları üzerinde bir defa daha düşünmeye sevketti. Eser, bildiğimiz elsanatı tezhipte ilgili bir eser değildir. Diğer bir ifadeyle yazma tezhipli bir yazma değildir. Burada tezhîb, fazlalıkları çıkartmak, derlemek, icmal etmek, ihtisar etmek gibi bir anlam ifade etmektedir. Ayrıca bir istinsahtan söz edilmediğine göre yazmanın konusuyla ilgili kitaplardan ihtisar edildiğini düşünebiliriz. Bunu destekleyecek bir husus da eserin müellif ya da mütercimini tesbit edebilmek için yaptığımız karşılaştırmalarda metnin ve muhteviyat listesinin onları tutmamasıdır. Bu arada şunu da ilâve edelim ki Kasas-ı Enbiya kitaplarında siyer tarzındaki bilgiler pek az bulunur. Halbuki bu yazmada en geniş kısım Peygamberimizin ve dört halifenin hayatlarıyla ilgilidir ve eserin dörtte üçünü teşkil etmektedir.

Yukarıda Kasas-ı Enbiyâ çevirileri ile ilgili olarak verdiğimiz bilgiler hatırlanırsa bu Türkçe Kasas-ı Enbiyâ nüshasının önemi daha iyi anlaşılır. Çünkü hemen hemen Türkçe çevirilerin çoğu bu yazmadan sonraki bir tarihi taşımaktadırlar. Öte yandan çevirilerin dışında Türkçe

¹⁶ Zira o zayı olan varakın ön yüzünde bu konuda yardımcı olabilecek bilginin verilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

bir Kasas-ı Enbiyâ te'lif edildiğine dair kaynaklarda bir bilgiye rastlamıyoruz¹⁷.

Bu nüsha, kime ait olduğunu bilmesek de, bize yeni bilgiler kazandıran, kültür tarihimiz itibariyle, dil ve edebiyatımızın seyri bakımından önemli bir kaynaktır.

¹⁷ Ahmet Cevdet Paşa da kendisinden önce Türkçe bir Kasas-ı Enbiya te'lif edilip edilmediği yolunda bir bilgi vermiyor.